

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

Таким образом, в современной белорусской поэзии женщин-авторов женская телесность реализуется с нескольких позиций:

- презентации энтропических чувств, эротических ощущений, желания;
- иллюстрации частей женского тела, если они (рот, губы) могут приобретать различные оттенки по значению: от свободы и независимости женщины к нежной слабости интимных отношений.
- контекстуальной замены на понятие “обнаженность”, что также раскрывает (“обнажает”) природу женщины, обнаруживает ее субъективное “я”.

Література

1. Брандт Г. Философская антропология феминизма: природа женщины. Екатеринбург, 2004. 203 с.
2. Морт В. Епідемія ружаў. Мінск: Логвінаў, 2017. 100 с.
3. Цімафеева Ю. Книга памылак: вершы і пераклады. Мінск: “Галіяфы”, 2014. 116 с.

Кицак Л. В.,

кандидат філологічних наук,
КЗ “Бердичівський педагогічний коледж”

ЕСТЕТИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У РОМАНІ “КАТЕРИНА” ДАРИНИ ГНАТКО

Важливим ключем для розуміння символіки та смислового поля тексту є його прочитання на тлі ряду творів, між якими існують генетичні зв'язки. Чимало українських письменників інтерпретують жанрові структури, мотиви, образи своїх авторитетних попередників, не відкидаючи досвіду, але й не копіюючи його повністю. Інтертекстуальність як поняття постмодернізму досліджували Ю. Крістева, Р. Барт, Ж. Женнет, Р. Нич тощо.

Так, різні види запозичень (від ідейних до фактичних) постійно викристалізуються в нових тестах сучасних авторів. Дарина Гнатко (Юлія Іргізова) вдало поєднує у своєму романі «Катерина» популярний жанр, відомий сюжет, народні образи, – усе це легко переливається у власний неповторний художній світ авторки.

Актуальність теми зумовлена інтересом до виявлення та розкодування інтертекстуальних елементів у текстах сучасних авторів, а відсутність наукових розвідок про роман на предмет наявності в ньому запозичень, які є ознакою постмодерного напрямку та еkleктичного стилю авторки, становлять новизну дослідження.

Мета дослідження – виявити в романі свідомі та несвідомі запозичення із попередніх культурних надбань загалом та літературних творів зокрема.

Уже назва роману Дарини Гнатко “Катерина” відсилає нас до однойменної поеми Т. Шевченка. Дійсно, у творі йдеться про дівчину із зубожілої сільської родини, яку охоплює табуоване кохання. Дівчина ладна навіть занепасти себе, аби лиш відчувати щастя. Така інтертекстуальна гра з одним із українських культурних кодів створює сприятливі умови для читача, який нібито знає, чого очікувати від тексту. Проте письменниця демонструє нову інтерпретацію відомого сюжету через призму прочитання сучасниками. Так, зав'язка сюжету характерна для формульного любовного роману, що дає змогу переосмислити історію бідної дівчини в українських реаліях та створити новий образ: кріпачки, яка стає графінею.

Привертає увагу умовний підзаголовок “доля-мачуха”, який змушує згадати ще й біографію Т. Шевченка, його раннє сирітство, життя з мачухою. Варто зазначити, що Катериною звали не лише його старшу сестру, а й матір, ім'я якої Т. Шевченко дає

своїй поемі. Якщо простежувати паралелі між цими двома творами, то одразу зауважуємо, крім назви, спільну тему покритки та її долі. У романі згадується Мокрина Ткачиха – осиротіла дівчина, яку виховували бабуся із дідусем. Її, кріпачку, надумав сватати козак, але напередодні весілля пан Бронислав забрав дівчину у свої покої, знеславив, набавився і вигнав. Коли дівчина зрозуміла, що вагітна, то наклала на себе руки (втопилася в річці). Така доля могла чекати й Катерину, але авторка намагається розвіяти міф про підступних панів-гультіпак, вивівши в романі образ не лише красивого, розумного та справедливого польського графа, але й чесного та вірного чоловіка, який є хазяїном свого слова та щирим у своїх почуттях.

Аналізуючи структуру роману, звертаємо увагу на два його розділи: “Кріпачка” та “Графиня”, які описують життя Катерини у двох ролях: нещасної напівсироти, яку нещадно експлуатує зла мачуха, та розманіженої панночки, яка безтямно закохана у свого чоловіка та дуже швидко зникає до панського життя (довго спить, смачно і багато їсть).

Очевидно, що варто окремо говорити про алюзії як стилістичні елементи в романі. Алюзії налаштовують читача на розпізнавання, розкодування, вони виписані нібито просто, але покликані розширити смислові горизонти твору. Алюзії в романі натякають на культурно-історичні реалії та фольклорні образи.

Алюзії впізнавані, адже сама авторка в інтерв’ю зізнається, що до написання її надихнув роман Івана Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я”, який вона із захопленням перечитувала. І справді, із перших рядків роману відчуваємо відгомін “Кайдашевої сім’ї”: “У хаті ж Мальків, невеличкій, убогій та багатолюдній, цього дня в полудень було надзвичайно гамірно й неспокійно. Господиня, висока, ставна та гнівлива Килина Климівна, голосно сварила зі старшою невісткою Домною. Їхні верескливі голоси мішалися з реготінням і несамовитими криками дітей, які носились, мов ошпарені, по хаті” [1, 9]. Подібна картина описана й у Нечуя-Левицького: “Почався в хаті гармидер. Кайдашиха все гукала на Мотрю, а Мотря ніколи не змовчувала свекрусі” [3].

Образи Килини Мальчихи та її невістки Домни багато в чому нагадують Марусю Кайдашиху та старшу невістку Мотрю: обидві пари сварливі, непоступливі, войовничі жінки, які відстоюють своє право на територію в хаті. Щоправда, у Д. Гнатко ці характери виписані поверхово і не досить глибоко. Конфлікт свекрухи та невістки показано лише в кульмінаційний момент: коли вагітна Домна, знесилена домашніми скандалами, кидається топитися в річці Кагамличчі.

Аналізуючи образну пару мачуха-пасербиця (Килина-Катерина), легко накладаємо історію Білосніжки: точніше елемент ненависті, а головне – заздрості молодій та красивій Катерині. Мачуха, плануючи віддати Катерину старому, але багатому сотнику Яковенку за гроші, заздрить пасербиці, адже й сама не проти покинути бідного Гната Малька заради багатого нареченого. І Килина, як і зла мачуха з казки, до останнього намагається помститися нерідній донці та зруйнувати її щастя.

Образ Килини також виглядає ремінісценцією на Килину з “Лісової пісні” Лесі Українки: красива, висока, але сварлива молодиця приводить із собою в хату Лукаша злидні та розбрат. Крім того, до цього твору відсилає нас ще одна художня деталь. Золотаво-зелені очі Катерини – цей образ раз у раз зринає в тексті роману і наче натякає на фольклорний образ мавки та літературне втілення цього образу в драмі-феєрії Лесі Українки.

Образ же головної героїні Катерини – це алюзія української Попелюшки, яка з дитинства тяжко працює на мачуху та її дітей, втрачаючи красу та молодість. І в момент, коли Катерина, готуючись зустрічати сватів, гарно вбирається в позичений святковий одяг, вдягає намисто з дукачів та влітає святкові кісники, – лише в такому образі її вперше бачить молодий пан Кшиштоф Гнатковський (як принц Попелюшку на балу). Проте авторка загострює цю першу зустріч, адже Катерина на дорозі оплакує

свого вбитого нареченого, який так і не встиг посвататися. Її одяг просочується кров'ю, що додає картинці моторошності. Подальший розвиток подій вкладено в русло традиційного любовного роману: бідна дівчина, яка запала в серце графові, змушена страшної грозової ночі звернутися до нього по допомогу для свого помираючого племінника, що й стає точкою відліку їхніх любовних взаємин.

Отже, текст роману є майданчиком абсорбування та трансформації інших текстів задля досягнення багатьох смислів. Дарина Гнатко широко послуговується ремінісцентними образами, тобто створеними класиками літератури й сучасними письменниками, наповнює їх новим поняттєвим смислом, використовує наявний у них семантичний потенціал для розбудови сюжету та побудови нових образів.

Література

1. Гнатко Дарина. Катерина. Харків : КСД, 2016. 256 с.
2. Гринишина І.І., Марченко Т.М. Інтертекстуальність та її роль в аналізі літературного твору. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Луцьк, 2012. № 12 (237): Філологічні науки. Літературознавство. С. 31–34.
3. Нечуй-Левицький Іван. Кайдашева сім'я. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=907&page=7>.

Кобилко Н. А.,

кандидат філологічних наук,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ЕСТЕТИЧНИЙ ІДЕАЛ У ТВОРАХ МИТЦІВ ХИМЕРНОЇ ПРОЗИ

Питання нових можливостей романного жанру в українській літературі набуло своєї актуальності з появою “хімерної” прози, особливо з виходом “Лебединої зграї” В. Земляка. У диалогії переплітається буденне й героїчне, високе й низьке, трагічне й комічне. Автор прагне відтворити душу людини, розкрити її характер. Стиль письменника неповторний, він поєднує в собі поетичність, глибокий ліризм, милозвучність українського слова, у якому “відбилосся лебедине небо людського духу, бентежне отим своїм підсвідомим прагненням високого, тим-то й не завше осмисленого до кінця” [2, 46]. В. Земляк зобразив працелюбних, відданих своїй справі людей, здатних до самопожертви в ім'я кращого майбутнього. Мальва Кожушна, брати Соколюки, Явтушок Голий, Левко Хоробрий, Клим Синиця – це не просто жителі Вавилона, а хранителі народних цінностей, традицій, моральних ідеалів.

Письменник із першого речення вводить читача в напівреальний, напівхімерний світ, адже зображає звичайних людей у незвичайному селі. Вавилон – це не просто українське село, яке існувало з початку 1240 року й зазнало руйнації військ ординського хана, а за часів Ягайла сягнуло найбільшого свого розвитку, отримавши повне магдебурзьке право на рівні з Києвом, це – ціла країна з “неповторною красою природи, такими ж неповторно красивими людьми і їх неповторно-своєрідною поведінкою у різних випадках людського життя і міжлюдських відносин” [2, 88]. Вавилон В. Земляка – ровесник біблійного, історичного Вавилону, але, крім довговічності, нічого спільного з месопотамським він не має. На це неодноразово звертає увагу сам автор. Проте читача вражає не стільки природа українського села, його героїчна історія, скільки неповторні, яскраві особистості.

Одним із непересічних персонажів диалогії є образ Левка Хороброго. У своїй особі він поєднав філософа, мудреця і трунаря. Без Левка не відбувається жодна подія у